

Ungaziq

Sibiriske eskimoer i København

Af Bent Nielsen

*Om end vi rejste langt bort,
om end vi rejste ind i himmelen,
vort ønske var dog stort;
at vende hjem til Ungaziq.*

Jurij Anko.

Oversat fra russisk af Karin Kolstrup.

»Ungaziq« – en lille bitte flække i Sibiriens yderste nordøstlige hjørne. Her, på kysten ud mod Bering Strædet's gråkolde bølger, hvor Alaskas bjerge kan skimtes gennem disen i det fjerne, bor Sibiens eskimoer – og her har de altid boet.

»Ungaziq« – det klinger grønlandsk – og er det næsten. Et ord af fælles-eskimoisk oprindelse: '*ungasik-*' = *være langt væk*. – Så langt væk, at ingen eskimo bor længere vestpå; så langt væk, at der er 8000 km til hovedstaden, Moskva; så langt væk, at nærmeste vej til København er tværs over Nordpolen ...

Men i november måned 1997 tog fire sibiriske eskimoer den lange vej fra det yderste Sibirien til København – sidende på kasser med frosne fisk i et fragtfly fra Anadyr til Moskva! – og videre med SAS til Kastrup.

En høring på Christiansborg (»Dansk humanitær bistand til Sibiens små folk«) i foråret 1997 rettede opmærksomheden mod de barske vilkår, som blandt andre eskimoerne i Sibirien lever under. Og som en fortsættelse heraf inviterede Kalaallit Illuutaat/Grønlandernes Hus i København på foranled-

ning af praktikant Jens Geisler de fire yupik (sibiriske eskimoer) til København. Her over sommeren havde man i Grønland arrangeret en stor landsindsamling til fordel for yupik i Sibirien. Dette initiativ blev nu fulgt op af »københavnske grønlændere« med følgende formål: At deltage i den store landsindsamling i Grønland og at knytte nærmere kontakt til »stammefrænderne« i Sibirien. De fire inviterede skulle hver på sit felt repræsentere deres folk og dets kultur:

Tatiana Achirgina er sit folks første professionelle journalist. Hun er desuden politiker og vicepræsident for ICC. Tatiana Achirgina udviste et stort kendskab til Tjukotkas politiske, økonomiske og kulturelle sammenhænge og talte ved flere arrangementer i Grønlændernes Hus både indtrængende og overbevisende sit folks sag.

Bent Nielsen er stud.mag. i eskimologi med sidefag i russisk og minoritetsstudier. Medarrangør af ekspeditionen YUPIK '98 til Tjukotka sommeren 1998.

Arrangementets officielle plakat.

Valentina Gulobeva er født i Ungaziq. Af uddannelse er hun lærer og har i øvrigt arbejdet politisk som specialist i oprindelige folk for den lokale politiske administration. Valentina Gulobeva er medlem af ICC's bestyrelse.

Margarita Glughigh er leder af den eskimoiske dansegruppe »Belij Parus« (Hvide Sejl) og var blandt de første fra det daværende Sovjet Unionen, der i 1987 besøgte Grønland i forbindelse med Aasivik '87. Margarita Glughighs eksempler på yupiks dansetraditioner vakte begejstring blandt det grønlandsk-københavnske publikum.

Aleksandr Ejnetegin udstillede fremragende eksempler på traditionel eskimoisk benskærer-kunst. Med et lille mobilt værksted kunne publikum se

kunstneren i aktion: Små skulpturer i blandt andet mammut stødtand og indfarvede raderinger i hvalrosstødtænder.

I fællesskab havde de fire yupik medbragt en udstilling af traditionelt eskimoisk kunst, som blev præsenteret sammen med video, trommedans og digtning. Arrangementets højdepunkt var en støttefest, hvor både sibiriske og grønlandske kunstnere medvirkede. Indsamlingen i Grønland og støttefesten i København har tilsammen indbragt omkring 200.000 kroner til hjælp til yupik i Sibirien. Desuden er der indsamlet en container med tøj, som allerede er sendt afsted.

Og hjælpen er der brug for på Tjukotka (Sibiriens nordøstlige halvø, hvor eskimoerne bor). Den tidligere Sovjet Unions »sociale sikkerhed« er ophørt, men indtil videre har de »frie markeds kræfter« ikke set mange økonomiske gevinster på Tjukotka.

Ungaziq eller Chaplino, som stedet også hedder med et mere europæisk klingende navn, er én af en halv snes bopladser og småbyer, der ligger med store afstan-

En besøgende (Helene Paninnguaq Lykkehøj) har fundet yupiks hjemsted på landkortet. Foto: Bent Nielsen.

Lederen af yupik-dansetruppen »Det hvide Sejl«, Margarita Glughigh. Foto: Bent Nielsen.

de langs Tjukotkas kyst. Yupik (i den sydvestlige del af Alaska og på Tjukotka er eskimoerne yupik – og ikke inuit, som i Canada og Grønland) i Sibirien er ikke mange – 1400 mennesker, som endda har to forskellige sprog. Engang boede yupik langs det meste af Tjukotkas kyststrækninger; men andre folk kom til fra de store sibiriske indlandsområder. Eskimoerne er i dag en minoritet på Tjukotka, hvor rensdyravlere, tjukterne, er den største befolkningsgruppe.

Endnu i 1920'erne da Knud Rasmussen kom på et meget kortvarigt besøg til Tjukotka boede yupik langs det meste af Tjukotkas østkyst i en mængde små bopladser. Men et nyt pres fra sydøst ændrede yupiks tilværelse. Sovjetisk socialisme forsøgtes virkeliggjort blandt de arktiske indfødte. Følgen var tvangsflytninger fra de små bopladser til få større bygder og byer, hvor der på ægte socialistisk vis blev organiseret fangerlaug og opstillet femårsplaner.

Tjuktere og yupik har gennem århundreder påvirket hinanden; de har levet i omtrent samme områder; men talt to forskellige sprog. Yupik er minoriteten

og har overtaget mange elementer fra tjuktisk kultur og sprog. Med socialismens fremmarch blev russisk desuden et nødvendigt sprog for alle i regionen. Mange yupik – særlig børn og unge – har russisk og ikke deres oprindelige eskimoiske sprog som »modersmål«. Mange andre kulturelle faktorer har fået en lignende skæbne. Blandede ægteskaber mellem eskimoer og tjuktere undergraver – måske mere end noget andet – eskimoernes fortsatte mulighed for (ret til?) fortsat at kunne definere sig som et folk. De sidste halvtreds års industrielle og militære aktivitet på Tjukotka har påvirket både natur og kultur. – Hvor længe kan 1400 mennesker under sådanne omstændigheder vedblivende kalde sig et folk?

1400 – måske 1700 eller 1200 personer. Tallet er usikkert og afhængigt af hvilke kriterier, der ligger til grund. Er sproget afgørende – så er de kun nogle få hundrede; er udseendet afgørende? – eller slægtsskabet? Eller kulturen? – som på mange områder er identisk med de omkringboende tjukteres ... Vanskelige spørgsmål – som også er velkendte

Tatiana Achirgina ved digtoplæsning i Grønlændernes Hus. Foto: Bent Nielsen.

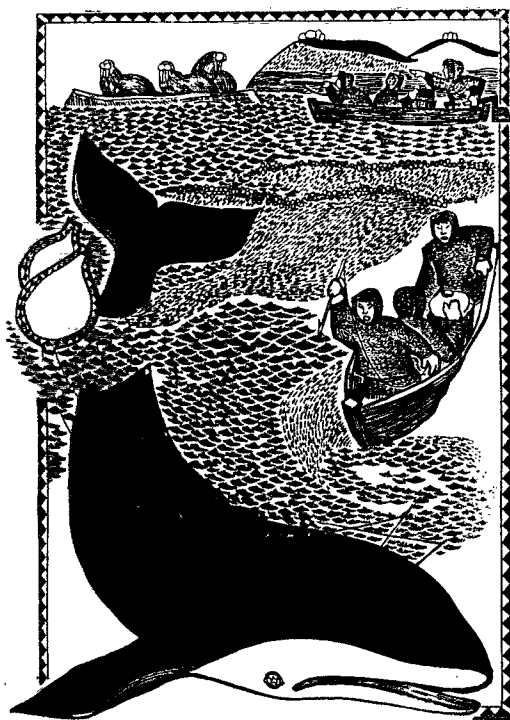

Illustration af Jurij Panjusjev fra bogen: Jurij Anko: Eskimoiske etuder – digte. Magadan, 1970.

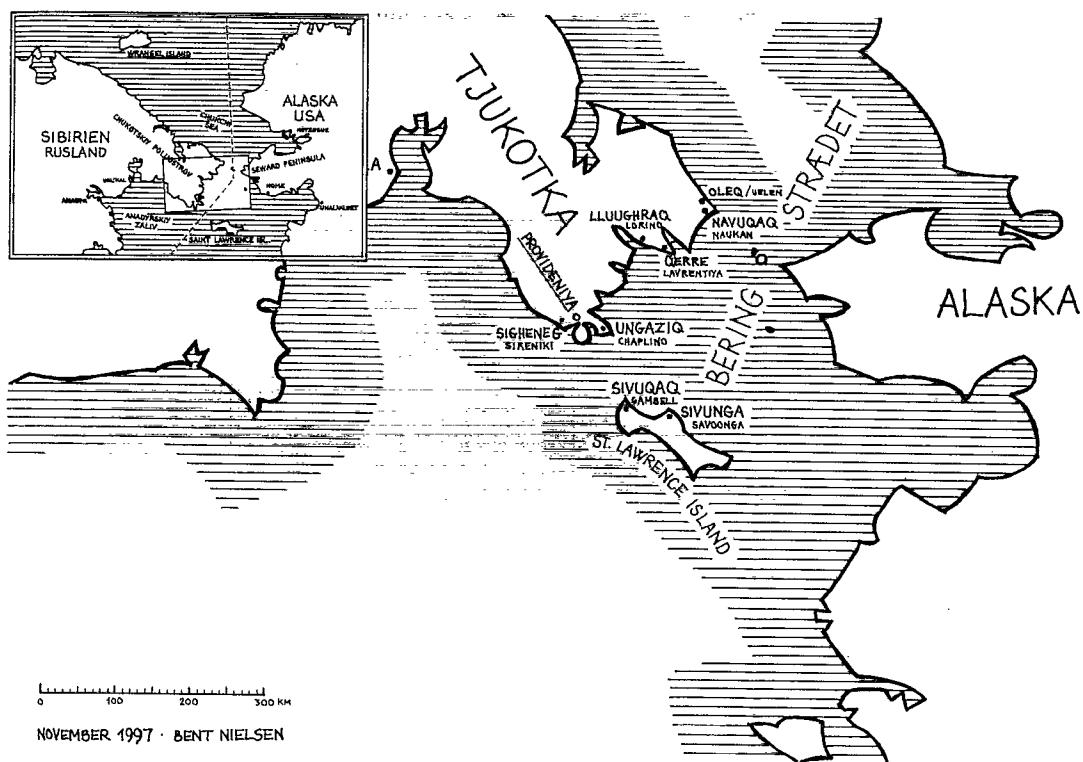
i grønlandsk-dansk sammenhæng. Her-til skal lægges en ydmygende fattigdom, som har tvunget mange ud i kamp for den daglige overlevelse. Hvem har så overskud til kulturelle definitioner og etniske betragtninger? Og hvem er disse betragtninger og definitioner vigtige for? For det enkelte menneske, som lever på randen af underernæring? For regionens myndigheder, der skal opkræve skat og sørge for skoleundervisning? Eller for antropologer og etnografer, som ser verdens mangfoldige rigdom smuldre, hvis minoriteterne bukker under?

»Ungaziq« – langt væk. En femtedel af jordens omkreds – så lang er afstan-

den til det russiske imperiums hovedstad, Moskva. Kremls politiske og administrative beslutninger har lang vej til Tjukotka! Kommunikationen mellem Moskva og bygderne ved Bering Strædet foregår gennem så mange led, at myndighederne i provinshovedstaden, Anadyr, i mange tilfælde spiller en større rolle end en lov udstedt i Moskva. Desuden er det tidligere socialistiske styres interesse i at underlægge sig og udnytte det enorme Sibiriens store ressourcer hastigt aftaget. Mange virksomheder og megen minedrift er indstillet, mange russiske eksperter er fraflyttet, og derfor er centralregeringens interesse i at vedligeholde forsyningsforbindelserne ikke længere til stede.

Illustration af Jurij Panjusjev fra bogen: Jurij Anko: Eskimoiske etuder – digte. Magadan, 1970.

Bering Strædet. Sibiriske eskimoer på Tjukotka og St. Lawrence Island.

»Ungaziq« – langt væk. Knud Rasmussens idé om at knytte forbindelse mellem alle eskimoiske befolkninger druknede i Bering Strædet. Kun én overnatning fik han indenfor Sovjets grænser, inden han i 1924 atter måtte vende tilbage til Alaska. Denne lukket-hed for omverdenen har stået ved magt indtil for få år siden. Eskimoerne i Ungaziq (Chaplino) og Provideniya taler helt samme sprog som de ca. 1200 eskimoer på St. Lawrence Island (U.S.A.) midt i Bering Strædet; de er familiemæssigt indbyrdes forbundne. Men kontakten har været næsten helt afbrudt i 60 år. Efter vanskelige for-handlinger og under nøje kontrol lykke-

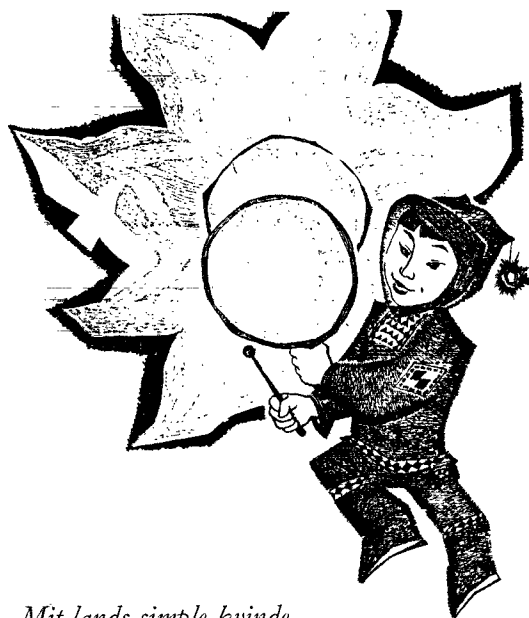
des det for første gang i 1989 at få sibi-riske eskimoer med som observatører ved en i ICC-kongres (Inuit Circumpolar Conference) i Sisimiut i Grønland. Siden da er kontakten langsomt øget. Men stadig er det overordentlig vanske-ligt for sibiriske yupik at optræde som ligeværdige medspillere i internationale sammenhæng. Myndighedernes betin-gelser for at give ind- og udrejsetilladel-ser er omstændelige og bekostelige – og yupiks ressourcer er meget begrænsede.

Ungaziq er stadig langt væk; men dog tættere på nu end før. Kontakter tværs over Bering Strædet er genetableret; yupik fra Sibirien har fast plads i ICC; besøg i København og andre steder

udenfor Rusland er nu reelt muligt. Verden er blevet mindre, men nøden på Tjukotka er blevet større. Enhver kan udtrykke sin mening, klage sin nød eller kæmpe for sine rettigheder; men hvem kan skabe fremgang i Ruslands fjerneste hjørne? Hvem tør love velfærd, når der er mangel på alt?

Politikeren Tatiana Aichirgina kender spillereglerne og de kræfter, yupik er oppe imod! Hun kæmper for bedre vilkår i mange sammenhænge, men lægger samtidig i sin digtning ord til afmagten og vemodet:

Illustrationer af Jurij Panjusjev fra bogen: Jurij Anko: Eskimoiske etuder – digte. Magadan, 1970.

*Mit lands simple kvinde
Forstår af hele sit ensomme hjerte
tranernes klagesang højt oppe,
i den kolde efterårshimmel ...
Tundraen er endeløs,
men finder du ber
din tabte vens kærlighed?
Hvem kan du da betro adskillelsens smerte?
Traneflokken
højt oppe,
den blå vidde,
eller vinden,
eller din
hjemegn, som tog afsked med sommeren,
den hvide blomst,
som bøjer sig mod din fod
under Tjukotkas septembervind!
Her står hun. Ikke flere tårer og ord.
Kun sangen lever.
Over tundraens blå
klager de fjerne traner –
og intet er mere vemodigt end disse traners
klagesang!*

Tatiana Aichirgina.

Oversat fra russisk af Karin Kolstrup.